

HÍZ HENRIETT*

Németország és Franciaország érdekei az Európai Unió keleti kibővítésében. Francia–német tengely: motivációk és érvek

1. A FRANCIA–NÉMET VISZONY ÁTALAKULÁSA NÉMETORSZÁG EGYESÜLÉSE UTÁN

A második világháború utáni kölcsönös bizalmatlanság talaján kialakult német-francia viszony több területen is aszimmetriát tükrözött.

A német állam megosztottsága sokáig Franciaország nagyhatalmi státusával, az ENSZ Biztonsági Tanácsában elfoglalt állandó tagságával, és önálló nukleáris erejével állt szemben. A két ország közötti relatív egyensúly kettős egyensúlytalanságon alapult: A Franciaország rovására meglévő gazdasági egyensúlyhiányt a Németország rovására fennálló politikai egyensúlyhiány egyenlítette ki.¹

Az 1990-es német egyesülés, és a közép -kelet-európai változások következtében átértékelődtek a francia–német kapcsolatok is. Az európai és német megosztottság megszűnésével eltűntek azok az aszimmetriák, amelyek Párizs számára a politikai fölényt és elsőbbséget biztosították. A korábban a német márka és a francia nukleáris erő (*force de frappe*) egyensúlyán alapuló kapcsolat felborulni látszott.

A német egyesüléssel a NATO és az EU súlypontja észak-keleti irányban eltolódott, ami Németországot geopolitikailag is központi helyzetbe hozta.

---

* A BGF KKFK Gazdaságdiplomácia szakán 2004-ben végzett hallgató. A jelen cikk szakdolgozatának átdolgozott változata. Szakdolgozati konzulensei voltak: Ferkelt Balázs (BGF KKFK Külgazdaságpolitika Intézeti Tanszék, főiskolai adjunktus) és Szemlér Tamás (MTA Világgazdasági Kutatóintézet, kutató).

¹Daniel Vernet: Franciaország és Németország, Európai Szemle 1997/2. p. 46.

A franciák a német újraegyesülés vesztesének érezték magukat, ezért megpróbálták ellensúlyozni Németország megnövekedett erejét, és szuverenitásuk korlátozásából adódó gyengeségüket.

MITTERRAND az Európai Pénzügyi Unió (EMU) mielőbbi megvalósítására, Németország kordában tartására, valamint a hagyományosan német befolyási övezetnek számító keleti térség helyett az angolszász, mediterrán és Maghreb területekhez való közeledésre törekedett.

1.1. Az integráció mélyítése, az együttműködés nehézségei

A német és egyúttal európai egyesítésre adott válasz egybehangzóan mind francia, mind német részről a maastrichti, majd az amsterdami szerződésekben az EU elmélyítése volt. A maastrichti szerződésben foglaltak alapján a Gazdasági és Pénzügyi Unió (EMU) létrehozásában Franciaország és Németország vezető szerepet vállalt.

A két ország eltérő szemlélete és berendezkedése következtében azonban ez sem zajlott le súrlódások nélkül. Problémát okozott és okoz ma is, hogy Franciaország és Németország eltérő gazdaságfilozófiájukból adódóan eltérően értelmezte a konvergencia-kritériumokat, valamint eltérően értékeli a monetáris politika szerepét is.

Ennek kapcsán a két ország viszonyában megmutatkoztak az eltérő szuverenitás-felfogásban, és nemzetállami gondolkodásban meglévő érdekkülönbségek is.

Eltérő integrációs elképzelésükből adódóan a franciák ragaszkodnak a kormányközi módszerekhez, míg a német félnél a szövetségi állam lett a domináns elképzelés. Ezt bizonyítja a franciák által elérendőnek tartott „európai államok szövetsége”, amely nyilvánvalóan különbözik a németek által preferált „európai államszövetség” koncepciójától. A franciák számára fontos a nemzetállam kategória, amelyet a hagyományos központosított formában képzelnek el, míg a németek inkább a brüsszeli hatalom gyengítését szorgalmazzák.

Jól kikristályosodik az eltérő elképzelés az Európai Unió jellegét illetően is: míg a franciák egy „európai Európát” akarnak, addig Németország szükségesnek tartja az USA-val a szoros transzatlanti kapcsolatok ápolását.¹

A '90-es évek gyakori szembenállása ellenére 2002 második felében újra egy francia–német közeledésnek lehettünk tanúi. Néhány hónap leforgása alatt előbb mezőgazdasági, majd védelmi, adóügyi és jogi együttműködésre szánta el magát az EU motorjának számító két nagyhatalom.

A francia–német kapcsolatok reneszánszát jelenti a német és francia kormány által közösen kidolgozott adóharmonizációs javaslat, mellyel Párizs és Berlin a vállalati adó összehangolását, valamint az ÁFA és társasági adó leszállítását célozta meg.²

Politikai síkon 2003-ban, az Elysée-szerződés megkötésének negyvenedik évfordulója alkalmából új lendülettel láttak neki a francia–német kapcsolatok gyümölcsötetésének a két vezető EU-állam honatyái. Az új koncepció a francia régiók és a német szövetségi államok közti szorosabb együttműködést szorgalmazza, mely a két ország polgárainak mindennapi életét könnyítené meg.

¹ Heinz-Jürgen Axt: Középhezlet vagy központi helyzet Európában? A német-francia kapcsolatok távlatai, Európai Szemle, 1997/1, p. 73.

² http://www.bbc.co.uk/hungarian/sajtoszemle_021203.shtml

A 2003 decemberi kormányközi konferencia is azt a nézetet erősítette meg, hogy a több szálon kapcsolódó érdekközösségen alapuló német-francia együttműködés a jövőben is tovább él. SCHRÖDER és CHIRAC egy emberként harcolt a nizzai szerződésben megállapított számukra kevésbé előnyös tanácsi szavazati arányok 2009 után történő megváltoztatásáért.

1.2. Az együttműködést kedvezőtlenül befolyásoló tényezők

A francia–német kapcsolatokat hagyományosan mérgező tényező az Egyesült Államokhoz fűződő viszonyuk. Míg a francia kormány Európa függetlenségét hangsúlyozza, addig a németek legalább annyira fontosnak tartják a transzatlanti kapcsolatokat, mint az európai elkötelezettséget.

A másik alapvető ellentét abból adódik, hogy Németország gyanakvó a francia gazdasági, kereskedelmi szokásokat illetően. A hazai gazdaságot hagyományosan jobban támogató és védő Franciaországot protekcionistaának tartja, ami a német szabadkereskedelmet előnyben részesítő állásponttal alapvetően ütközik.

A gazdaság terén fennálló másik konfliktus az agrárpolitikát érinti, a fő finanszírozó Németország a kiadások csökkentésére törekszik, miközben a francia érdek mezőgazdasági szektoruk jelentős súlyát tekintve továbbra is a magas támogatások fenntartása.

Ehhez kapcsolódóan Németország érdekei folyamatosan ellentétben állnak Franciaországgal az EU költségvetésének finanszírozását illetően. A fő nettó befizető számára növekvő teher a közös költségvetéshez való nagy mértékű hozzájárulása, pláne, amiért a kiadások egy része francia érdekeket szolgál.

A korábban konfliktusokat okozó keleti bővítés kérdése többé már nem vitatéma a két ország között. A francia és német álláspont közeledni kezdett, amikor a sokáig tartózkodó francia vezetők megértették, hogy a kelet-közép-európai államok gazdasági és demokratikus stabilizációja csak ezen térség EU-ba való beemelésével biztosítható.

A keleti kibővítést megelőző reformokról, az integráció elmélyítésének jövőbeli lehetőségeiről, és az EU továbbfejlődésének kérdéseiről szóló álláspont-egyeztetésben majd később a szükséges döntések meghozatalában Franciaország és Németország egyaránt érdekelt volt.

Az Európai Unió jövőjének alapkérdései tisztázására és az európai alkotmány kidolgozására felállított Konvent munkája során mindkét fél megértette, hogy az ellentéteken, félreértéseken és nézetkülönbségeken túl kell lépni a közös tettekben.

A francia–német tandem megszűnése vagy a kapcsolatok lazulása nem megengedhető, hiszen az az Unió két versengő tömbre való szakadását jelentené, amely a két országnak az EU fejlődésében meghatározó szerepe miatt az Unió megtorpanásához vezetne, és ami végső soron számukra jelentene hátrányokat.

A német–francia tengely törésével már csak azért sem kell számolni, mert azok a partnerek, akik Franciaország helyett szóba jöhetnének a németek számára, távol vannak az Európai Unió magjától földrajzilag és az integráció jövőképét illetően is (Nagy-Britannia, Olaszország).

A francia reláció mellett szól emellett a két ország külkereskedelmének és tőkeáramlásának összefonódása is. Németországnak olyan partnerre van szüksége, aki képes és hajlandó is a német monetáris modell szerint cselekedni, és a kapcsolatok eddigi alakulását tekintve a franciák hajlandóak erre.

Annyi bizonyos, az Európai Unió minőségi változásával a francia–német tengely is szükségszerűen változni fog, és sokkal nagyobb szerepe lesz a koalícióépítésnek és a váltakozó szövetségeknek.

Ha TONY BLAIR brit kormányfő erőfeszítéseit siker koronázza, és sikerül Nagy-Britanniát meggyőznie a Gazdasági és Pénzügyi Unió szükségességéről, az euró bevezetésének előnyeiről, London harmadikként csatlakozhat a Berlin-Párizs tengelyhez. Ekkor az európai hatalmi erőviszonyok alapjaiban változnának meg.

Egy úgynevezett „weimari háromszög” kialakulásának is megvannak az esélyei, hiszen a tanácsi szavazati arányok újraelosztása körüli vita ellenére (2003. december) a francia–német tengely rendszeresen tárgyal és egyeztet a májusban csatlakozó Lengyelországgal.

2. FRANCIAORSZÁG ÁLLÁSPONTJA AZ EÜ KELETI KIBŐVÍTÉSE KAPCSÁN

2.1. Politikai indíttatás

Az 1989-90-es évek fordulóján bekövetkezett világpolitikai fordulat Franciaországot új magatartás kialakítására készítette Európa keleti felével kapcsolatban.

A bipoláris világrend és a két szuperhatalom versengésének megszűnésével a nagyhatalmi szerepét történelme, kultúrája, szellemisége és geopolitikai helyzete miatt elvitathatatlannak tartó Franciaországnak történelmi lehetőség nyílt korábbi nemzetközi súlyának visszaállítására.

Ehhez kiváló eszköznek bizonyult a keleti – egykori szocialista – tömb országainak segítése a kommunista diktatúra összeomlása után a demokrácia helyreállításában, a piacgazdaságra való áttérésben, mely által az áhított befolyásnövelés az európai térségben számára biztosítva látszott.

A gazdasági nyitás és a kereskedelmi kapcsolatok normalizálásának érdekében 1989-ben francia kezdeményezésre életre hívták a PHARE-programot, s francia javaslatra született meg az elmaradott kelet-közép-európai térség felzárkóztatásában segítséget nyújtó Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) is.

Az Európai Unió bővítése szerves része a franciák – elsősorban politikai – Európa-koncepciójának. A politikai síkot szemlélve *Franciaország motivációi*¹ egyrészt *történelmi hagyományokon* alapulnak. Ebből a szempontból leginkább Lengyelország és Románia (a latin nyelvrokonság, kulturális szimpátia alapján) a franciák pártfogoltja a térségben, annak ellenére, hogy a gazdaság terén jelentős francia ellenérdekeltség tapasztalható.

A *biztonságpolitika* kérdése különleges fontossággal bír Franciaország esetében. A francia törekvés, hogy Európa biztonságát „önállóan” (az USA közreműködése nélkül) biztosítsa kudarcot vallott a délszláv háborúk során, és Franciaországnak el kellett ismernie, hogy a kibővülő integráció biztonsága legjobban az euroatlanti rendszer keretei közt, a NATO felelősségvállalása által garantálható. Épp ezért a NATO bővítése is kiemelt érdeke.

---

¹ Szemlér Tamás: Franciaország: Európa-politika a nemzeti érdek szolgálatában, A tizenötök Európái: Közösségi politikák-nemzeti politikák, Osiris Kiadó, Budapest, 2000, p. 164-167.

A politikai érdekek közt nagy súllyal szerepel az *EU-n belüli erőviszonyok* és az intézményrendszer átalakulása, mely téren Franciaország ismét egy hagyományos elvéhez, a hatalom központosításához ragaszkodik.

Az EU keleti kibővítésének egyik alapfeltétele az Unió intézményrendszerének és döntéshozatali mechanizmusának átalakítása úgy, hogy az képes legyen egy 27-30 tagú integráció vezénylésére is. Franciaország a reformok kidolgozása során Brüsszel (a Bizottság) hatalmának megőrzése mellett szállt síkra.

A *közösségi döntéshozatal* szempontjából a kis és nagy országok súlyának aránya foglalkoztatta leginkább az EU tagállamait. Mivel a keleti bővítés során a kis országok eddig is magas aránya csak tovább nőne, Franciaország, mint nagy ország aggodott érdekérvényesítési lehetőségeinek korlátozódása miatt. A Nizzai Csúcson az intézményrendszer átalakításáról született döntésben ennek hatására került bele az a szavazati rendszer, mely a minősített többség mellett szükségessé teszi az Unió lakosságának többségi támogatását is egy intézkedés elfogadásához.

Az Unió keleti irányú bővítése új megvilágításba helyezi a *francia–német erőegyensúly* kérdését is. A közös történelmi múlt és a földrajzi közelség miatt kétségkívül Németország lesz előnyösebb helyzetben a csatlakozás megvalósulásakor, de van már a társulási szerződés aláírása óta is. A hagyományosan német érdekszférába való betörésre a franciáknak leginkább a gazdaság révén van és lesz lehetőségük.

A bővítés mégis egy olyan területre lehet pozitív hatással, amely a franciák számára hagyományosan nagy jelentőséggel bír; Európa megerősítheti helyét a világ-gazdaságban és a világpolitikában, még akkor is, ha ez Németország szerepének további erősödését jelenti.

2.2. A keleti bővítéshez fűződő francia gazdasági érdekek

A kelet-közép-európai régióban lezajlott rendszerváltozások után csak némi késséssel fedezték fel a francia vállalatok, hogy a régió egyik legnagyobb vonzereje az új, perspektivikus piacok megszerzésének lehetőségében rejlik, ezt azonban gyorsan a kapcsolatok dinamikus fejlődése – legfőképpen a visegrádi országokkal – követte.

A piac mérete, fizetőképessége és a Kelet-Közép-Európai Szabadkereskedelmi Térség (CEFTA) országok prosperáló gazdasági kapcsolatai meghatározó tényezők voltak, hiszen a regionális integrációba tömörülő országok egyenként nem túl jelentős piacai felértékelődnek. A térség fejlettebb balti államaiban ebből és a földrajzi távolságból, valamint a történelmi kapcsolatok hiányából adódóan nem jelentős a francia érdekelttség.

2.2.1. Kereskedelem

A CEFTA országok által a kilencvenes években kiépített regionális szabadkereskedelem, illetve az európai mértékkel mérve is igen tekintélyes méretű piac folyamatosan bővülő lehetőségeket biztosított a francia kereskedővállalatok számára versenyképességük növelése szempontjából.

A bipolaritás és a megosztott Európa megszűnte után beinduló kereskedelmi kapcsolatok fejlődési üteme jóval meghaladta Franciaországnak az EU-val folytatott kereskedelmének, és még inkább az észak-afrikai–francia kereskedelem növekedési ütemét.

A '90-es évek elején tapasztalt lassú növekedés, majd recesszió Franciaország gazdaságát akadályozta a bővülésben, de az 1993-94-ben bekövetkező fellendülés

motorját képező exportnövekedés segítette a kereskedelmi kapcsolatok felvirágzását a visegrádi országokkal.

Ennek ellenére a francia gazdaság számára a tagjelölt országok piacai – az export és import terén egyaránt – elmaradnak az uniós tagországok piaca mögött: 1999-ben az EU tagországokkal bonyolított export hatszorosan, az import pedig nyolcszorosan haladta meg a tagjelöltekkel folytatott kereskedelem értékét.

A magyar–francia kereskedelem rendszerváltás utáni kései kibontakozásához, majd lassú növekedéséhez még hozzájárult, hogy az 1991-ben az EU-val aláírt Társulási Megállapodás értelmében a vámlebontás csak fokozatosan (2001-ig bezáróan) valósult meg.

A francia (és tágabban az Európai Unióból származó) export először az agrár - élelmiszeripari termékkörben kezdett meredeken emelkedni, melynek oka az 1990-1991-ben a kereskedelem terén beindult liberalizáció, mely a korábbinál nagyobb mennyiség és nagyobb választék biztosítását tette lehetővé, illetve az 1992-1994-es magyar agrárválság, ami miatt a korábban a hazai gazdaság által megtermelt nyers-termékekből (gabona, hús) szorultunk behozatalra.

Ebből következően a Franciaországból származó agrár -élelmiszeripari import lényegében megnégyszereződött, ennek ellenére azonban Franciaország továbbra sem játszott meghatározó szerepet a magyar agrár -behozatalban (Németország és Hollandia mögött csak a harmadik helyet foglalt a el).

A Magyarországra irányuló francia export szerkezete koncentrált, 5-6 termékféleség adja az export 90%-át.

A francia ipari export hasonló tendenciákat mutat, a kivétel 1993-ban bekövetkezett meglódulása mögött a magyar gazdaság modernizációs igényének jelentkezése állt. Mivel a gazdaság (azaz a termelés) modernizációjához a lakosság életkörülményeinek, tehát fogyasztásának modernizálása is hozzátartozik, a fogyasztási cikkek az importban folyamatosan magas arányt képviseltek. Gondoljunk itt a folyamatosan terjeszkedő francia érdekelttségű hipermarket-hálózatok (CORA, később az AUCHAN) a fogyasztási cikkek és az élelmiszertermékek terén indított exportoffenzívájára. Ezen kívül az életkörülményekre igen nagy hatással lévő járműpark korszerűsítésében nagy szerepe volt a francia iparnak.¹

Az ezredfordulón a 938 millió eurós nagyságrendű exporttal Franciaország hazánk hatodik legfontosabb partnerévé lépett elő (Magyarország ezzel szemben csak a harmincharmadik Franciaország partnerei rangsorában).

2001-re Magyarország Franciaországba irányuló kivitele valamelyest csökkent, ami árualaphiánnyal, minőségi problémákkal és a kereskedelem magas költségeivel magyarázható, a Franciaországból hazánkba érkező export viszont dinamikus fejlődést mutat.

Már a kilencvenes évek második felétől meginduló, s a visegrádi országokba irányuló francia export dinamikus (10-20%-os) növekedésére hatással volt az ezen országokban a Társulási Megállapodás alapján végrehajtott fokozatos (2001-ig tartó) importliberalizáció, a gazdasági növekedés és a piacgazdasági átmenet hatására megnövekedett beruházási és fogyasztási importkereslet, valamint a régióban befektető francia cégek folyamatos aktivitása.

---

¹ Somai Miklós: Franciaország szerepe a magyarországi modernizációban, MTA VKI, Budapest, 1997, p. 13-20.

A hosszú évtizedekig tartó távolmaradás (a szocializmus 40 éve alatt szinte nem is léteztek ezen régió országai és a franciák közt gazdasági kapcsolatok) és Franciaországnak a hagyományos partnerek mögé szorulása ellenére a '90-es évek fejleményei azt mutatják, hogy az országnak megkülönböztetett helye van Kelet-Közép-Európa (de elsősorban a visegrádi országok) piacain.

Az EU keleti kibővítéséből a francia vállalatok nagy hasznot húzhatnak, elég, ha arra gondolunk, hogy az 1992-től 2001-ig tartó időszak között (a társulási viszony keretei között) Franciaország több mint megnégyszerezte exportját a régióba (12 milliárd euró/év), 2001-re a Kelet-Közép-Európa országaiba áramló francia export 13%-kal, az ezen országokból származó import 15,5%-kal nőtt.¹

2.2.2. Működőtőke-befektetések a régióban

Franciaországnak a Visegrádi országok modernizációjában betöltött szerepe a kereskedelem mellett a működőtőke-beruházások terén volt érzékelhető.

A térségbe irányuló befektetési hullám csak 1994-től kezdett el erősödni, amely a politikai és gazdasági stabilitásnak, tehát általában véve a tőke biztonságának igényét jelzi. 1995-től Franciaország a világ negyedik nettó tőkebefektetőjévé vált (az USA, Nagy Britannia és Németország után), tőkeállományának első húsz célországa között csak az ezredfordulón jelent meg Lengyelország, egyedül képviselve Kelet-Közép-Európát a franciák befogadásában.²

Ennek, illetve a kulturális, gazdasági hagyományokban meglévő különbségeknek hatása azonban a francia befektetések lemaradása az amerikai és a német tőke mögött. A földrajzilag is távol eső Franciaország elsősorban Dél-Európában volt érdekelt, és meghatározó tényező volt az is, hogy a piacgazdasági átmenet rögzös útján elindult országokba csak a hosszú távon gondolkodó, jó kockázatvállalási képességekkel rendelkező cégeknek volt érdemes befektetni.

Franciaországban az állam – az erősen támogatott német iparral szemben – nem vállalta fel a francia vállalatok kelet-közép-európai terjeszkedésének finanszírozását, épp ezért a visegrádi országok modernizációjában való francia részvétel legtöbbször (állami) nagyvállalatok beruházásaként valósult meg, eleinte kevés példa akadt a kis- és közepes vállalatok jelenlétére. Ráadásul a nagy cégek is főként a kevésbé kockázatos, viszonylag alacsonyabb költségigényű tercier szektorban próbálkoztak.

A francia vállalatok befektetési döntéseit a piac méretén kívül befolyásolták még a munkaerő költsége, és minősége, és a privatizáció kínálta lehetőségek is.

A francia befektetők bizalmát eleinte leginkább Lengyelország és Magyarország élvezte, az 1990-es évek közepéig Magyarország volt a térségbe áramló működő tőke legfőbb célországa. A kelet-közép-európai országokba irányuló működőtőke-kivitel ugyan dinamikusán, a kereskedelmi forgalmat meghaladó ütemben bővült, a francia tőkeexportnak ez mindössze 5%-át tette ki, ami nem jelent mást, mint hogy a régió nem kínál kiemelkedően attraktív beruházási lehetőségeket Európa nagy tőkeexportőrei számára.

---

¹ Le commerce extérieur de l'année 2001, MINEFI, Direction générale des douanes et droits indirects.

² La balance des paiements et la position extérieure de la France 2000, Rapport Annuel du MINEFI, Banque de France, Revue économique, 2000/2001, 2002/2003 p. 189.

A magyarországi modernizációban való francia részvétel a hagyományok hiánya és az ebből adódó bizalmatlanság miatt leginkább a privatizáció által valósulhatott meg. 1995-ben a gáz- és áramszolgáltatók privatizációjában való aktív francia részvétel hatására a Magyarországon befektetett francia tőke állományának megduplázódásához vezetett, amely azonban a nálunk befektetett működő tőke 11% -át tette csak ki, az USA és Németország mögé utasítva ezzel Franciaországot a befektetők rangsorában. A francia lemaradásban szerepet játszik a nagyobb horderejű eseményekből (MATÁV-privatizáció) való kimaradása épp úgy, mint távolmaradása a legdinamikusabban fejlődő és legtöbb tőkét vonzó autóiipartól.

A privatizációs folyamatba történő bekapcsolódása miatt a francia vállalatok hazánkban eleinte leginkább a hazai piac ellátására szakosodott szektorban (építőipar, élelmiszeripar, szolgáltatások) képviseltették magukat. Később a fokozatos diverzifikációnak köszönhetően a pénzügyi szférában (bankügyek, biztosítás) és a szolgáltatások egyéb területein (vendéglátóipar, szállodaipar) is „megvetette lábát” a francia működő tőke (Total, Accor, Alcatel, Renault Hungária, Peugeot Hungária, L'ORÉAL, BNP, Société Générale (CIB), PARIBAS). A francia tőke vette át az irányítást olyan magyar vállalatok élén is, mint: Chinoin (Sanofi), Egis (Servier), Démász, Édász és Budapest Erőmű (EDF), Dégáz és Égáz (GDF), Fővárosi Csatornázási Művek (Vivendi), Taurus (Michelin), Fővárosi Vízművek (Suez).

A '90-es évek második felében pedig az ipari és szolgáltató vállalatok kései privatizációja, valamint az egyes közszolgáltatásokban (autópálya-építés, telekommunikáció, városi infrastruktúra) meghirdetett koncessziós pályázatok kínáltak jó lehetőségeket (Transroute, Bouygues).¹

Az ezredfordulón 2,3 milliárd euró értékű (az összes külföldi befektetés 10%-át jelentő) működőtőke-befektetésével Franciaország a harmadik helyen maradt a magyarországi rangsorban.

A francia befektetések Kelet-Közép-Európában általában koncentráltan, egy-egy szektorban hangsúlyosabban jelentek meg.

Magyarországon például az élelmiszeripar (tejjipar, cukorgyártás, növényolajipar), az infrastruktúra-fejlesztés, építőipar, a vegyipar-gyógyszeripar, illetve a műszeripar területén volt az átlagosnál jóval erősebb a francia tőke jelenléte.

2.2.3. A keleti bővítéssel szembeni fenntartások

A megélnkülő gazdasági kapcsolatokból származó előnyök ellenére, illetve azok mellett Franciaország több szektorának szereplői is tartanak a kelet-közép-európai országok csatlakozása után várható versenytől, a térség országainak a munkaerő-költségek terén fennálló komparatív előnyétől.

A nehézipar (elsősorban a kohászat), vegyipar és textilipar mellett a mezőgazdaság terén figyelhető meg jelentős félelem francia részről. E téren az egyébként az egyéb területeken preferált Lengyelország, Magyarország (és a 2004. évi csatlakozók köréből még kimaradó Románia) termelési potenciáljától tartanak, valamint az élelmiszeriparban kibontakozó erős versenytől leginkább a francia termelői körökben.

---

¹Somai Miklós: Franciaország szerepe a magyarországi modernizációban, MTA VKI, Budapest, 1997, p. 5-12.

3. NÉMETORSZÁG MOTIVÁCIÓI A KELETI KIBŐVÍTÉSBEN

3.1. A rendszerváltozások utáni német álláspont

Az 1990-es évek elején bekövetkezett világpolitikai átrendeződés által kialakult nemzetközi nyomás és korábbi korlátozott szuverenitásának megszűnése arra készítette az újraegyesült Németországot, hogy aktív szerepet vállaljon a szocialista tömb felbomlása során keletkező kelet-közép-európai vákuum stabilizálásában.

A németek érdekeltségét indokoltta tette a Szövetségi Köztársaságnak a kelet-közép-európai államokkal a történelem során kialakult regionális tapasztalatai és szerteágazó ismeretei („*Ostkompetenz*”), olyan kapcsolat és érdekrendszer, amely Franciaország és Nagy-Britannia esetében a mediterrán és tengeren túli térség irányában figyelhető meg.¹

A nyugati államok közül először Németország vette fel a kapcsolatot a rendszerváltozást megindító országokkal, és 1988-ban Magyarországgal kötött kereskedelmi és gazdasági együttműködésről szóló szerződést 1991-ben már a Társulási Szerződések követték, amelyben a német állam a lengyel, csehszlovák és magyar piacnyitások fejében elkötelezte magát az átalakuló térség gazdasági, politikai átmenetének, a demokrácia és piacgazdaság kiépítésének segítése iránt. A 90-es évek elejére Kelet-Közép-Európa legtöbb országának már Németország volt a legfontosabb nyugati külkereskedelmi partnere.

A közeledésnek politikai motivációkon kívül (béke, stabilitás megteremtése) természetesen gazdasági okai is voltak (befektetési lehetőségek, piacszerzés; l. később).

Történelmi múltjában a kelet-közép-európai országokkal közös fejezeteket tartalmazó, és többükkel szomszédos Németországot geopolitikai helyzete, kereskedelmi és gazdasági kapcsolatainak a térséggel erős összefonódása is az EU keleti kibővítésében leginkább érintett országgá tette.

A német vezetés felismerte, hogy az egyesülés után szomszédokká váló kelet-közép-európai országok „európaivá tétele” a nyugati integrációban országuk pozícióját is erősítheti, középhelyzetbe hozva ezzel az addig Európa peremén egyensúlyozó államot.

Németország mindvégig differenciáltan közelítette meg a tagjelölt országokat, és integrációra való érettségüket gazdasági mutatóikon keresztül, piacgazdasági érettségük, belpolitikai stabilitásuk, jogharmonizációs előrehaladásuk alapján határozta meg. E szempontok szerint az általa preferált országok elsősorban Lengyelország, Csehország és Magyarország voltak, a kiváló gazdasági fejlődést produkáló, szomszédjaival jó viszonyt fenntartó, és az EU -normákhoz idejekorán alkalmazkodó Szlovénia felvételével kapcsolatban sem merült fel kétség (érdemes megjegyezni, hogy Franciaország is Szlovénián kívül e három ország csatlakozását találta a legindokoltabbnak).

Lengyelország mielőbbi felvételét a „történelmi lelkiismeret” megszólalása sürgette, a német diplomácia szükségét érezte a háborúban történtek jóvátételének a baráti és jószomszédi viszony kialakítása és megerősítése által.

---

¹ Kiss J. László: Korlátozott szuverenitás és integráció. A német Európa-politika gyökerei és mai dilemmái. A tizenötök Európái: Közösségi politikák-nemzeti politikák, Osiris Kiadó, Budapest, 2000, p. 113.

Szlovákiával kapcsolatban a francia vélekedéshez hasonló módon a sokáig instabil belpolitikai helyzet, az emberi jogokat sértő rezsim fenntartása miatt inkább az EU-ba történő felvétel elodázását szorgalmazták, a jelentős kisebbségi gondokkal küzdő balti államokhoz hasonlóan. Ciprus esetében a máig meg nem oldott török–görög feszültség, Észtországban pedig az orosz kisebbségi problémák alkották sokáig az ellenérvek nagy részét.

A KOHL kancellár idején még olyannyira idealizált bővítés veszített vonzerejéből a '90-es években az egész világgazdaságot érintő recessziónak köszönhetően, amely az erős német, sőt európai gazdaságot is megrázta, súlyos teherrel téve az EU költségvetéséhez való hozzájárulás egyébként sem kis mértékét.

Emiatt a német vezetés nem szorgalmazta a korábbihoz hasonló mértékben a csatlakozási tárgyalások előbbre vitelét, hiszen az ország mindvégig tudatában volt a bővítés anyagi vonzatának. Emellett a német állampolgárok tartanak az Unióban betöltött vezető szerepük gyengülésétől, az anyagi eszközök átcsoportosulásától a kelet-közép-európai államok irányába, és nem utolsósorban félnek egy a jelenleginél jóval nagyobb munkanélküliség kialakulásától.

Németországnak a demokrácia megteremtésében és a piacgazdasági átmenetben nyújtott segítsége mégis igen sokrétű volt, a multilaterális együttműködéstől kezdve (PHARE program, EBRD felállítása, IMF, IBRD hitelek) a bilaterális hiteleken keresztül a tanácsadásig (gazdasági együttműködés, tapasztalatok megosztása, privatizáció lebonyolításának, a piacgazdasághoz szükséges jogi és intézményi keretek kiépítésének segítése) igyekezett az egész gazdasági és politikai spektrumot átfogni. Tudatában volt annak, hogy vezető szerepének megtartásához stabilizálnia kell a szomszédos országok politikai helyzetét, gazdaságát.

3.2. A bővítéshez fűződő német gazdasági érdekek

A kelet-közép-európai államok rendszerváltozása, és külgazdasági kapcsolatrendszerüknek nyugati irányú reorientációja lényegesen átalakította Németországnak a térséggel fenntartott kereskedelmi, gazdasági kooperációs, tőkebefektetési kapcsolatrendszerét.

3.2.1. Kereskedelem

Miután szinte teljesen összeomlott a kelet-német tartományok és a kelet-közép-európai országok közti kereskedelem a rendszerváltást követően, a korábbi szállítói kapcsolatok dezorganizálódtak, a német vállalatok kooperációs kapcsolatok segítségével igyekeztek kiépíteni a gazdasági együttműködés hálóját a Visegrádi országokkal, azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a Kelet-Közép-Európából származó olcsó import révén javítsák fajlagos költségüket és ezáltal növeljék versenyképességüket.¹

A kilencvenes évek első felében Németország külkereskedelme a visegrádi hármas (majd négyes) országaival igen dinamikusán nőtt, a piacgazdasági átmenet útjára lépő országok fő célja a Németországba irányuló kivitel növelése volt. Ebben eleinte Magyarország és Lengyelország, majd később Csehország járt az élen. A visegrádi országok nyugati viszonylatú külkereskedelmüknek több mint felét Néme-

---

¹ Kőrösi István: Németország és Ausztria érdekeltsége az Európai Unió keleti kibővítésében, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997 p. 9.

tországgal bonyolították le, és bonyolítják ma is, miközben a német importkereslet is dinamikusan növekszik (2001-2002-ben 6%-kal bővült).

A társult országok exportnövekedésének dinamikáját azonban a még sérülékeny gazdasági szerkezettel rendelkező és konjunktúra-érzékeny országokban a versenyképes árualapok és az ipari termelés csökkenése törte meg. Az átmeneti nehézségeket az újonnan alakult kis- és középvállalati szektornak a külkereskedelemben való intenzív bekapcsolásával, és az exportorientált beruházások növelésével igyekeztek leküzdeni.

Az 1990-es évek közepén Csehország, Magyarország, Lengyelország, Szlovákia, Szlovénia, Bulgária és Románia térségének részesedése az összes német importban 6,7% volt, ugyanez az érték a francia importot tekintve csupán 1,6% volt.

Jól látható tehát a kelet-közép-európai országok és Németország közötti gazdasági erőviszonyok aszimmetrikus jellege. Bár a térség együttes súlya a német külkereskedelemben 1993-2000 között 4,9%-ról 8,3%-ra nőtt, a régió egyoldalú függése a német gazdaságtól nem kérdéses.¹

A társulási viszony során megvalósult liberalizációból Németország az elejétől fogva nagyobb hasznot húzott. A kereskedelmi és vámliberalizációból adódóan a német piaci részvétel olyan arányú lett, hogy térnyerésük által sok hazai termelőt szorítottak ki saját piacaikról.

Mindemellett a német üzleti szféra tudott ellenérveket felsorakoztatni a keleti bővítéssel kapcsolatban. Általános aggályok voltak, hogy az EU-piacokat eláraszthatják a kelet-közép-európai termékek, hogy a német vállalatok nem lesznek képesek ellenállni a konkurenciának, vagy hogy a kelet-közép-európai országokba történő termelés-kihelyezés hazai munkahelyeket szüntet meg.

Természetesen ezeket a félelmeket a német vezetés sorra meg tudta cáfolni.

Az EU keleti kibővítését igenlő érvek közül álljon itt néhány:

A német cégek óriási exportnövekedést értek el már eddig is (1991-2000 közötti exportjuk a térségbe több mint megnégyszereződött), Németország a régióval folytatott külkereskedelme során rendszeresen – az utóbbi évek kivételével – jelentős aktívumot ért el. A társulás óta több ezer új munkahely keletkezett Németországban a kelet-közép-európai kapcsolatok nyomán, a térségben működő német vállalatok profitabilitása megnőtt a beruházások és kooperációk által, a termelés egy részének kitelepítése révén pedig megnőtt a német gép- és berendezésexport.

Az agrárszektorra illetően is kétségei és kérdései voltak Németországnak, de leginkább a szektorban foglalkoztatottaknak. Tartottak attól, hogy az EU keleti kibővülése után megnő az olcsóbb keleti konkurencia, mely által termelők jövedelme csökkenni fog.

Tény, hogy Németországnak nem áll érdekében a kelet-közép-európai agrárszektor uniós pénzen való feltámasztása, egyébként is, a németek – a földrajzi közelség és a hagyományok, szokások ismerete okán – kiváló lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy saját termékeikkel ellássák az új tagországok piacait a csatlakozást követően. A gyakorlat azt mutatja, hogy a félelmekkel ellentétben már a társulási viszony során lényegesen megnőtt a német agrárexport a közép-kelet-európai országokba, és hosszas vita és alkudozás után 2003 júniusában sikerült megegyezniük

---

¹Michael Dauderstädt: Von der Ostpolitik zur Ostweiterung, Deutschlands Aussenpolitik und die postkommunistischen Beitrittsländer, Friedrich Ebert Stiftung, 2002. február p. 14.

az uniós agrárminisztereknek az agrárpolitika gyökeres átalakításáról, melynek köszönhetően a német érdekekkel egybehangzóan 2013-ig nem lépik át a Közös Agrárpolitikára előirányzott keretet¹, ennek köszönhetően Németország bővítéssel kapcsolatos kétségeinek egy része még néhány évig nem jön felszínre.

3.2.2. Német működőtőke-beruházás

A német vállalatok és tőke jelentősebb mértékben az 1990-es évektől kezdődően van jelen Kelet-Közép-Európa országaiban, a kilencvenes évek közepétől vettek azonban a működőtőke-befektetések nagyobb lendületet.

A három – majd négy – visegrádi ország különösen fontos helyet foglalt el a német közvetlen külföldi befektetések (FDI) portfóliójában, a német investíció 6-10%-át ők fogadták be.²

A rendszerváltó országok privatizációjában aktívan részt vevő vállalatok (Stollwerck, Linde, Knorr-Bremse, Deutsche Telekom) stabilan be tudtak kapcsolódni ezen országok gazdaságába, a multinacionális vállalatok leányvállalataikon keresztül pedig az újonnan alapított külföldi érdekeltségű cégek vagy a kereskedelmi láncolatok tagjainak számát gyarapították (GM-Opel, Volkswagen Audi, Metro, Allianz, Kempinski, Plus, Siemens).

A magyarországi privatizációban például Németország (1990-1999 között) 107 céggel, 292,78 milliárd forinttal vett részt, amely az összes ezen időszakban megvalósult privatizációnak 25,32%-át tette ki. Összehasonlításként a francia részesedés 13,25% volt, amely 43 cégnek 103,25 milliárd forinttal való bekapcsolódását jelentette a privatizációs folyamatba.

A befektetések szektorális megoszlását vizsgálva látható, hogy Magyarországon az energiaipar (31%) és a feldolgozóipar (31%), azon belül is a gépgyártás, elektronikai ipar, valamint az élelmiszer- és dohányipar vonzotta a legtöbb tőkét. Az összes befektetett tőkének 12%-a a kis- és nagykereskedelemben, vendéglátásban talált magának kedvező feltételeket, 9% a pénzügyi, 7% a telekommunikációs és közlekedési szektorba áramlott.³

A német működőtőke-kivitelre jellemző, hogy igen szoros korrelációt mutat az áruexport földrajzi és szerkezeti megoszlásával, amely azt mutatja, hogy a német beruházók egyik fő szempontja az exportpiacok biztosítása, értékesítési lehetőségek kiszélesítése volt.

Kelet-közép-európai viszonylatban a német működőtőke-beruházások összes állományában a kilencvenes évek második felében 60% körüli volt a szolgáltató ágazatok részesedése, a befektetések 20%-a pedig a kereskedelemben realizálódott, amely piacszerzés és piacbiztosítás elsődlegességét jelzi.⁴

A kelet-közép-európai térségben megvalósított német *működőtőke-befektetéseknek* különböző motivációik voltak. Az új és fejlődőképes piacok felfedezésén, piaci részesedés szerzésén és az *olcsó, képzett munkaerőn* kívül a német befektető-

¹ Kőrösi István: Az Európai Unió üzleti szférájának érdekeltsége a keleti kibővülésben, különös tekintettel Németországra és Ausztriára, VKI Kihívások, 146.szám, Budapest, 2001. június p. 2-4.

² Andrea Éltes-Tamás Szemlér: Entwicklung und Ausmass deutscher Direktinvestitionen in Ungarn, MTA VKI, Budapest, 2000, p. 1.

³ ua. p. 2-3, ÁPV Rt, KSH, 1999.

⁴ Kőrösi István: Németország és Ausztria érdekeltsége az Európai Unió keleti kibővítésében, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997 p. 10.

ket stratégiai pozíciójuk erősítésének vágya hajtotta. Nem kevésbé fontos motívum volt a *regionális piacokhoz való hozzáférés* lehetősége, amelyet a működő *szabadkereskedelmi övezet* (CEFTA) megléte és tevékenysége megkönnyített, valamint a *politikai stabilitás, és a piacok közelsége* az Unió egységes belpiacához.

Hatással volt döntéseikre az *elérhető pénzügyi hatékonyság*, (profit, munkaerőköltség, termelési költségek), és a *befektetői klíma*, a számukra nyújtott *kedvezmények* is. A termelési költségben megmutatkozó különbségek, amelynek előnyeit a német befektetők a fenti módszerrel igyekeztek kiaknázni, nem csupán a bérszínvonal különbségén alapultak, hanem a szakképzett munka, a K+F, az infrastruktúra-használat és a szállítási költségek által kínált előnyöket is magukba foglalták.¹

Ezen tényezők közül leginkább mégis az olcsó és képzett munkaerő motiválta a német működő tőkét, mely lehetővé tette, hogy a Németországban már nem rentábilis termelést, vagy annak egy részét a kelet-közép-európai országok valamelyikébe kitelepítsék, ezáltal a fajlagos költségeket csökkentsék, és versenyképességüket a globális piacokon javítsák.

Mіндеzen motivátorok ellenére a *működő tőke áramlását zavaró tényezők* is jelen voltak a társult országok piacain. A német érdekeltségű cégek leginkább a *munkaerőhiányra, a bürokrácia nehézségére, a gyenge munkateljesítményre, az alacsony termelékenységre, a korrupcióra és bűnözésre* panaszkodtak.

A működőtőke-befektetések intenzitása az ezredforduló után valamelyest csökkent, leginkább hazánkban érzékelhető a beruházások megtorpanása. Épp ezért a fent említett akadályozó tényezőket az érintett kelet-közép-európai államok a piacgazdasági átmenetben egyre előrébb haladva igyekeznek fokozatosan kiküszöbölni.

Emellett szükség van arra, hogy ezen országok újra kedvező klímát és környezetet alakítsanak ki, ösztönözzék a külföldi érdekeltségű cégek profitjának országon belüli befektetését a nagyarányú repatriálás elfogadása helyett, hogy ezáltal aztán újra kiváló telephellyé váljanak.

A közvetlen beruházások nagyon fontos szerepet játszottak és játszanak ma is a társult országok modernizációjában, segítik az Európai Unió színvonalához való felzárkózást. Makrogazdasági hatásaik mellett igen jelentősek a befektetéseknek a mikrogazdaságra gyakorolt hatásai. A legjelentősebb a termelés szerkezetének, az alkalmazott technológiának, a vállalati munkaszervezésnek megújítása, fejlesztése, amely a vállalati szektor modernizációjának alappillére is egyben.²

Tény, hogy az államközi és integrációs intézményi kapcsolatok megléte erősíti a működőtőke „biztonságérzetét”, ezért a közép-kelet -európai országokban elsősorú tőkebefektetőnek számító Németországnak alapvető politikai érdeke fűződik ezen országok teljes jogú EU-tagságának megvalósításához, hiszen a csatlakozás után kialakulnak olyan intézményi feltételek is, amelyek eddig nem álltak a két partner rendelkezésére kapcsolataik elmélyítésében.

Ami a közeljövőt illeti, a régió országaival fenntartott külgazdasági és termelési kooperációs kapcsolatok fejlesztése, új alapokra helyezése, ezen belül a német és

---

¹ Kőrösi István: Az Európai Unió üzleti szférájának érdekeltsége a keleti kibővülésben, különös tekintettel Németországra és Ausztriára, VKI Kihívások, 146. szám, Budapest, 2001. június p. 7.

² Kőrösi István: Németország és Ausztria érdekeltsége az Európai Unió keleti kibővítésében, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997 p. 11.

kelet-közép-európai ipari struktúrák egymáshoz igazítása újra nagyobb volumenű működőtőke-beáramlást indukálhat Közép -Kelet-Európába.

Erre készítette Németországot az ezredforduló után sem szűnő recesszió és dekonjunkció és pénzügyi helyzetének romlása is.

Egyelőre a folyamat ellen hatnak a német munkaerő-piaci feszültségek, és a társult országokban a jelentős bérköltség-növekedés, ezen felül, mint már említettem, a térségnek is új módszereket kell találnia, amellyel újra „tőkevonzóvá” teszi magát a nyugati (német) befektetők számára.

Németország leginkább attól tart az EU keleti kibővítése kapcsán, hogy a térség még nem teljesen versenyképes piacgazdasági berendezkedése fokozni fogja az EU-n belüli gazdasági instabilitást és különbségeket. A csatlakozó országok egy ideig (várhatóan 2008-2010-ig) nem lesznek képesek teljesíteni a Gazdasági és Pénzügyi Unió követelményeit, veszélyeztetve ezzel az Unión belül az amúgy sem túl stabil pénzügyi egyensúlyt.

A munkaerő szabad áramlásával összefüggő félelmek is megalapozottak a magas és növekvő tendenciát mutató munkanélküliségi rátájú Németországban. Mindenekelőtt az importkonkurenciától, ingázóktól és emigránsoktól tartó szektorokban, mint például az építőiparban, mezőgazdaságban dolgozó munkavállalókat fenyegeti a munkahelyek számának és jövedelmüknek csökkenése, illetve tartanak attól, hogy alacsony képzettségű munkaerő árasztja el az Uniót és országukat.

A munkavállalói hullám elindulásának elodázására irányuló német törekvéseket siker koronázta, a csatlakozó országok számára még 3 (+2) éven át nem fog megnyílni a munkaerő-piac azokban az országokban, melyek ehhez ragaszkodtak (Németország, Ausztria).

A már említett ellenérdekeltség a Regionális Alapokat és a közös költségvetés finanszírozását illetően szintén fennáll, és szintén érthető, de a német vezetésnek az átmeneti nehézségek ellenére sem szabad szem elől tévesztenie azt a hosszú távon jelentkező előnyt, amely a német export lehetőségeinek bővüléséből adódik, és ami a modernizáció és a növekedés hajtómotorjaként jelenik majd meg.

A német politika tudatában van annak, hogy a gazdasági szakadék fennmaradása Európa két fele között az európai integráció -és Németország- stabilitását veszélyeztetné, ezért szorgalmazza a kelet-közép-európai országok minél előbb történő bekapcsolását a uniós intézményrendszerbe és vérkeringésbe.¹

A kelet-közép-európai országok csatlakozásához fűződő német érdekekről elmondható még, hogy az új gazdasági lehetőségeket kínáló, de biztonságpolitikai veszélyekkel fenyegető államok felvételének megítélésénél a gazdasági motivációk csak másodrendű szerepet kaptak, a leglényegesebb kérdést politikai szempontok (politikai és gazdasági érettség, intézmények fejlettsége, stabilitási foka, fejlődési perspektívák) döntötték el.

És bár politikai síkon egyértelmű ezen országok EU-csatlakozásának támogatása, a gazdasági érdekviszonyokra, érvekre és ellentmondásokra fokozottan oda kell figyelni a multilaterális keretek között is.

---

¹ Kőrösi István: Németország és Ausztria érdekeltsége az Európai Unió keleti kibővítésében, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997 p. 17.

4. A FRANCIA–NÉMET TANDEM ÉS A KIBŐVÜLŐ EURÓPA

4.1. Viták az EU jövőjéről

Az Európa jövőjéről szóló viták az Európai Unió keleti kibővítésének közeledtével csak kiéleződtek, hiszen a bővülés példa nélküli állomást jelent az EU fejlődéstörténetében. Európa nagy részének újraegyesítése alkalmából megkerülhetetlen a „*finalité politique*”, azaz az integráció végső formájának kérdése.¹

A Franciaországot és Németországot egyaránt érdeklő legégetőbb kérdés, hogy vajon az Unió képes lesz-e megőrizni cselekvőképességét 27 vagy még több taggal, illetve képes lesz-e majd továbblépni a politikai unió irányába.

Az Európai Unió végső formájáról kirobbant vitában az álláspontok az évtizedek során történt változások és közeledés következtében nem állnak annyira távol már egymástól.

Németország az „európai föderáció” kialakítása mellett száll síkra. A német kormány az ún. „Mag-Európa” (*Kerneuropa*) koncepciót támogatja. Eszerint a megerősített együttműködés az első, a „Mag-Európa” létrehozása a második, az európai föderáció pedig a végső fázisa lenne a folyamatnak, mely során az államok ezen csoportja új intézményeket, szorosabb együttműködést hozna létre.²

Ezzel szemben CHIRAC a „hatalmi geometria” elmélete alapján nem a tagállamok, hanem a különböző politikaterületek integrációját javasolja.³

A koncepció lényege, hogy meg kell különböztetni közös értékeken és elveken alapuló, és a négy szabadság áramlását (tőke, áru, szolgáltatások, személyek) lehetővé tevő és az *acquis communautaire*-re épülő „Európa-térséget” az „Európa-nagyhatalom” fogalmától, mely a szorosabb politikai integrációt megvalósítani képes országokból állna.

A francia „változó geometria” (*géométrie variable*) elképzelés így tehát az eddig minden tagállamra ugyanúgy vonatkozó, a homogenitást lehetővé tevő közösségi módszer helyett differenciálná az országokat a különböző mélységű integrációk megvalósításának érdekében.⁴

Végső soron mindkét elképzelés egy „kétsebességes Európa” létrejöttét irányozza elő, amely a 2003. decemberi kormányközi konferencián már nyílt javaslat formájában bukkan elő. A mind a francia, mind a német politikai vezetés támogatását élvező kezdeményezés célja, hogy a 25 tagú Unióban a szorosabb, gyorsabb együttműködésre kész tagállamok szűkebb csoportja (a hat alapító, kiegészülve esetleg Nagy-Britanniával, Görögországgal, Magyarországgal) bizonyos területeken mélyebb integrációt alakítson ki.

¹ Nemzeti érdek, integráció és jövőkép: Németország, Franciaország és Nagy-Britannia (2000-2010), Európai Tükör, 2001.6. 1. kötet/1. szám, p. 32.

² Vö. Nemzeti érdek, integráció és jövőkép: Németország, Franciaország és Nagy-Britannia (2000-2010), Európai Tükör, 2001.6. 1. kötet/1. szám, p.35-36.

³ Kiss J. László: Korlátozott szuverenitás és integráció. A német Európa-politika gyökerei és mai dilemmái. A tizenötök Európái: Közösségi politikák-nemzeti politikák, Osiris Kiadó, Budapest, 2000, p. 99.

⁴ Bárány Péter: Az Európai Unió francia elnöksége, Külpolitika, 2001/1. p. 79.

4.2. A francia–német tengely keleti bővítéssel kapcsolatos gazdasági motivációi

4.2.1. Kereskedelem

A földrajzi közelség és a történelmi hagyományok miatt Kelet-Közép-Európa országait sokkal erősebb kereskedelmi-gazdasági szálak fűzik Németországhoz, mint Franciaországhoz. Kelet-Közép-Európa kereskedelme mind Franciaországgal, mind Németországgal aszimmetrikus jellegű. Amíg Németország a térség exportjának legfontosabb célpontja, addig a nyolc leginkább kelet-közép-európai tagjelölt (Lengyelország, Csehország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, Észtország, Lettország, Litvánia) gazdaságának súlya Németország esetében nem számottevő (7% alatti), Franciaország esetében pedig szinte elenyésző (1-2%) a kereskedelmi kapcsolatok utóbbi években bekövetkező dinamikus fejlődése ellenére.

A nyolc fent említett országon belül a forgalom 75-80%-a a három legfontosabb partnerre, Lengyelországra, Magyarországra és Csehországra koncentrálódik, Franciaország számára azonban a kis Szlovénia is legalább olyan fontossággal bír, mint a közepes méretű cseh, szlovák vagy magyar állam, amelyben a szlovéniai Renault-összeszerelésnek nagy szerepe van.

A kelet-közép-európai térség országaiba áramló német és francia export összetételéről elmondható, hogy az EU két legfejlettebb államának kivitele többnyire különböző ágazatokban szerzett magának érvényesülési lehetőséget.

A francia exportot leginkább a gyógyszerek, kozmetikai cikkek, személygépkocsik és élelmiszeripari termékek alkotják, a német kivitelben sokszor a termelés-kihelyezésből adódóan a gép- és feldolgozóipari termékek magas aránya figyelhető meg.

4.2.2. Tőkekapcsolatok

A kilencvenes évek második felében az EU két vezető országa által a tagjelölt országokba (Máltát és Ciprust nem számítva) kivitt működő tőke állományának majdnem 90%-án három állam, Magyarország (31%), Csehország (30%) és Lengyelország (29%) osztozott. Németország befektetése körülbelül nyolcszor akkora volt, mint Franciaországé.

1994-1998 között a fent említett nyolc országba irányuló német és francia tőkebefektetések jóval nagyobb ütemben növekedtek, mint az export, az összes német illetve francia tőkeexporton belül a térség azonban csak kis hányadot képvisel, amely ezen országok nem túl jelentős tőkevonzó képességéről tesz tanúbizonyságot.

¹ A tőkebefektetések rendkívüli fontossággal bírtak a társult, majd tagjelölt országok modernizációjában.

A német és francia kelet-közép-európai beruházások jellegük és motivációik szerint eltérőek. A francia tőkekihelyezést a privatizációban való aktív részvétellel általában (állami kézben lévő) nagyvállalatok valósítják meg, az ismeretlen térséggel kapcsolatos bizonytalanság és nagyobb kockázat miatt.

---

¹ Somai Miklós: Franciaországnak és Németországnak az EU keleti bővülésével kapcsolatos érdekei, különös tekintettel a mezőgazdaságra, MTA VKI, Budapest, 2001 p. 1-5.

A befektetéseknek magasabb a koncentrációja, főként az autó- és repülőgépgyártásba, élelmiszeriparba és vegyiparba áramlik. A francia tőke kevésbé aktív a zöldmezős beruházásokban, melynek oka ismét az ismerethiány, bizonytalanságérzés. Jellemző még, hogy a francia vállalatok kevésbé érdekeltek a bér munkában, hiszen a főbb befektetési területnek számító élelmiszeriparban, vegyiparban, szolgáltatási szektorban, infrastruktúra területén nem meghatározó a bér munka szerepe.¹

Németország ezzel szemben vegyesvállalatok alapításával a térséggel kapcsolatos ismereteire építve a kis- és középvállalati szektorban is megjelent befektetőként, a több száz éves gazdasági-kereskedelmi kapcsolatoknak köszönhetően volt bátorsága zöldmezős beruházások indításához. A bér munka-kooperációk nagyarányú kihasználásának a textil- és ruhaiparban meglévő aktív német jelenlét az oka, ahol a munkaerőköltség az összes termelési költség nagy hányadát teszi ki.

Mindkét országnak erősen befolyásolta tőkekihelyezéssel kapcsolatos döntéseit a politikai, gazdasági, jogi stabilitás, a piacméret, a regionális piachoz való hozzáférés lehetősége, az olcsó és képzett munkaerő, de míg a francia beruházókat a gazdaságossági előnyök, a kedvező befektetői klíma (nagy adókedvezmények) nagyban motiválták, addig a német vállalatok csak emiatt nem fektettek volna tőkét a régióba. Számukra a leglényegesebb tényező piaci részesedésük növelése volt, mely által a térségben (és az EU-ban) meghatározó pozícióhoz jutva tovább bővítheti gazdasági-kereskedelmi kapcsolatait Kelet-Európával.

Míg a kereskedelmi és tőkekapcsolatokat elemezve jól látható, hogy Németország sokkal inkább érdekelt az EU keleti kibővítésében, mint Franciaország, a bővítés finanszírozásának kérdésében már sokkal inkább konvergálnak a német és francia érdekek.

4.2.3. Felzárkóztatási problémák, félelmek

A csatlakozó országok uniós színvonalhoz való felzárkóztatásához a strukturális alapok nem kevés hozzájárulása szükségeltetik, hiszen a kelet-közép-európai térség átlagos fejlettsége jóval elmarad az EU tagállamainak átlagától (a jogosultság pedig azokat a területeket illeti meg, ahol az egy főre jutó GDP nem haladja meg az uniós átlag 75%-át).

A tetemes mezőgazdasági szektorral rendelkező Lengyelország, valamint a többi agrárszempontról érintett ország (Magyarország, Csehország) pedig már most számít az erősen szubvencionált agrárpolitikát folytató EU különböző támogatásaira.

A bővítés mellett elkötelezett Németország a pénzügyek terén azonban kevésbé lelkes: az EU költségvetés legnagyobb hozzájárulójaként sokba fog kerülni számára a kelet-közép-európai térség beemelése az integrációba, de Franciaországot sem érinti kevésbé ez a kérdés, hiszen nettó befizetőként ő is érezkeli fogja a költségek növekedését.

Az agrárfinanszírozás azonban az a terület, ahol a francia és német érdekek ütközhetnek és ütköznek is. Hiszen az erősen dotált mezőgazdasági termelés haszonélvezői nem a németek, az ehhez szükséges pénzek nagy részét mégis ők fizetik be.

---

¹ Tamás Szemlér–Andrea Éltető: Analysis of French-Hungarian trade relations: A gravity-model approach, MTA VKI, Budapest, 1996.

Németországnak nem áll szándékában a csatlakozás után a kelet-közép-európai országok mezőgazdaságának felfejlesztése, sőt, jó ideje már a Közös Agrárpolitika, és finanszírozása reformját próbálja kiharcolni.

Ebben azonban nem partnere a mezőgazdasági nagyhatalomként számon tartott Franciaország, a különböző uniós támogatásokról ugyanis nem áll szándékában lemondani, az agrártámogatások részleges renacionalizálása vagy megvonása ütközne Párizs érdekeivel.

Párizs és Berlin is egyetért abban, hogy a csatlakozással nem indulhat meg a keleti mezőgazdaság korszerűsítésének közösségi megfinanszírozása, ehelyett arra törekednek, hogy maguk lássák el ezeket a piacokat.

Míthogy a bővülés az ipari termékek kereskedelmét nem érinti (ezen piacnak a Társulási Szerződések alapján megtörtént a liberalizációja), Franciaország és Németország mindössze agrárcikkei számára remélhet új és gyorsan bővülő piacot.

A mezőgazdasági többlettermelés beindulásától való félelem pedig a potenciálisan versenyképes kelet-közép-európai agrárgazdaságok közösségi finanszírozásának elmaradását vonhatja maga után. Ennek következtében a térség nem nagyon számíthat az álláspontok változására, az agrárpolitikának a közeljövőben számára kedvező átalakulására, vagy esetleg az ebben a kérdésben erősen konvergáló francia-német érdekek megváltozására.

A keleti kibővítés a költségek és problémák ellenére csak tovább fogja növelni Németország gazdasági (és politikai) súlyát az EU-n belül, de a kelet-közép-európai térség csatlakozása a francia vállalatok számára is óriási esélyt jelent versenyképességük javításában. Így a gazdasági előnyök révén Franciaország is jelentős hasznot tud húzni a kibővítésből, nem beszélve arról a sokat hangoztatott tényről, hogy a 25 tagú Európai Unió és világgazdasági szerepének erősödése az integráció nemzetközi tekintélyének és világpolitikai súlyának növekedését is előidézi. Az Unió színvonalától elmaradó, de gazdasági növekedésben az EU-t lepipáló új tagok húzóerőt jelentenek majd az EU manapság lassú gazdasági fejlődéséhez, a beruházások remélhető felélénkülése révén az integráció GDP-növekedése is újra magasabbra lendülhet az utóbbi évek 1-2%-ánál.

VÉGSZÓ

Az Európai Unió 2004. májusi keleti kibővítését mind a tagok és tagjelöltek között, mind az Unión belül hosszas egyeztetések előzték meg a politika, gazdaság és biztonság terén.

Németország és Franciaország álláspontja és érdekei az EU-ban képviselt súlyuk miatt jelentős mértékben befolyásolták a bővítés menetét.

A tagjelölt országok felvételének alapfeltétele volt, hogy az integráció motorját jelentő két ország között konszenzus alakuljon ki.

A csatlakozási tárgyalások sikeresen lezárultak 2002. december 13-án, amely azt bizonyítja, hogy az EU tagállamainak, különösen annak két legbefolyásosabb országának, az egymásnak nyújtott kölcsönös engedmények és kompromisszumok révén, és azáltal, hogy megértették, a küszöbön álló történelmi pillanatot nem lehet elszalasztani, sikerült megegyezniük.

Mind Franciaországban, mind Németországban sokáig éltek félelmek a bővítéssel kapcsolatban, melynek megcáfolása vagy megmagyarázása az újonnan csatlakozó államok feladata volt a tárgyalások során.

Végül győzedelmeskedett a politikai akarat, s az eltérő, ugyanakkor sokhelyütt kapcsolódó német és francia érdekrendszerket sikerült közös nevezőre hozni.

A francia–német tandem tudatára ébredt annak, hogy az Európai Unió keleti kibővítése a többletköltségek ellenére hosszú távon az EU egésze számára nyereséget fog hozni, mind politikai, mind gazdasági szempontból, Európa megerősítheti pozícióit a világban.

A Unió továbbfejlődése még mindig el nem döntött kérdés. A „kétsebességes Európa” koncepciója, egy integrációs élcsapat alakulása is egy lehetőség, melyben azonban szintén a német–francia tandem – esetleg Belgiummal kiegészülve – játszaná a főszerepet.

Akármilyen irányba is halad tovább a 25 tagú integráció, egy biztos, Németország és Franciaország meghatározó szerepet fognak benne játszani, és a kibővült Unió adta lehetőségekből sok hasznot fognak húzni.

IRODALOMJEGYZÉK

- AXT, HEINZ-JÜRGEN: Középhelyzet vagy központi helyzet Európában? A német–francia kapcsolatok távlatai, Európai Szemle, 1997/1, p. 73.
- BÁRÁNY PÉTER: Az Európai Unió francia elnöksége, Külpolitika, 2001/1. p. 79.
- DAUDERSTÄDT, MICHAEL: Von der Ostpolitik zur Ostweiterung, Deutschlands Aussenpolitik und die postkommunistischen Beitrittsländer, Friedrich Ebert Stiftung, 2002. febr. p. 14.
- ÉLTETŐ–SZEMLÉR: Analysis of French-Hungarian trade relations: A gravity-model approach, MTA VKI, Budapest, 1996.
- ÉLTETŐ–SZEMLÉR: Entwicklung und Ausmass deutscher Direktinvestitionen in Ungarn, MTA VKI, Budapest, 2000.
- GRÜBER–ZALAI–MÁTRAI: Nemzeti érdek, integráció és jövőkép: Németország, Franciaország és Nagy-Britannia (2000-2010), Európai Tükör, 2001/6. 1. kötet/1. szám.
- KISS J. LÁSZLÓ: Korlátozott szuverenitás és integráció. A német Európa-politika gyökerei és mai dilemmái, A tizenötök Európai: Közösségi politikák – nemzeti politikák, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- KÖRÖSI ISTVÁN: Az Európai Unió üzleti szférájának érdekeltsége a keleti kibővülésben, különös tekintettel Németországra és Ausztriára, VKI Kihívások, 146. szám, Budapest, 2001. június.
- KÖRÖSI ISTVÁN: Németország és Ausztria érdekeltsége az Európai Unió keleti kibővítésében, Európai Tükör, Műhelytanulmányok, Integrációs Stratégiai Munkacsoport, Budapest, 1997.
- LEBLOND, LAURENT: Le couple franco-allemand depuis 1945, Chronique d'une relation exemplaire, Le Monde editions, France, 1997.
- SCHARPING, R.: Die deutsch-französische Zusammenarbeit vor neuen Herausforderungen, Aussenpolitik 1994. I.
- SOMAI MIKLÓS: Franciaország szerepe a magyarországi modernizációban, MTA VKI, Budapest, 1997.

SOMAI MIKLÓS: Franciaországnak és Németországnak az EU keleti bővülésével kapcsolatos érdekei, különös tekintettel a mezőgazdaságra, MTA VKI, Budapest, 2001 p. 1-5.

SZEMLÉR TAMÁS: Franciaország: Európa-politika a nemzeti érdek szolgálatában, A tizenötök Európái: Közösségi politikák-nemzeti politikák, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

VERNET, DANIEL: Franciaország és Németország, Európai Szemle 1997/2. p. 46.

Egyéb dokumentumok:

La balance des paiements et la position extérieure de la France 2000, Rapport Annuel du MINEFI, Banque de France, Revue économique, 2000/2001, 2002/2003.

Problèmes économiques, Pays d'Europe Centrale et Orientale, La documentation Française, No. 2760, 08. 05. 2002.

Internetes oldalak

bmwi.de/navigation/aussenwirtschaft_und_Europa/Aussenwirtschaftspolitik/bilaterale_wirtschaftsbeziehungen,did=5688.html

commerce_exterieur.gouv.fr/sommaire.htm

europa.eu.int/comm/mediatheque/photo/select/symbol99_fr.html

gksoft.com/govt/eu/de.html

gksoft.com/govt/eu/fr.html

http://www.bbc.co.uk/hungarian/sajtoszemle_021203.shtml